ויש לברר, **אִיפְּכָא מַאי** – מה יהא הדין להיפך, כלומר, האם תועיל צורת הפתח להכשיר מבוי הגבוה יותר מעשרים אמה.

הגמרא פושטת הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא** בברייתא, **מָבוֹי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, יְמַעֵט** – ישפיל את גובה הקורה עד שתעמוד בתוך עשרים אמה. **וְאִם יֵשׁ לוֹ** [–למבוי] **צוּרַת הַפֶּתַח, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט** את גובה הקורה, לפי שצורת הפתח מכשירה את המבוי בכל ענין.

מוסיפה הגמרא ומבררת: **אֲמַלְתְּרָא בְּרָחְבּוֹ מַאי** – קורה שיש בה פיתוחים וציורים, האם תועיל להכשיר מבוי שפתחו רחב יותר מעשר אמות.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא** בברייתא, **מָבוֹי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, יְמַעֵט** את גובה קורתו עד שתעמוד בתוך עשרים, **וְהָרָחָב מֵעֲשֶׂה** אמות, **יְמַעֵט** את רוחב פתחו, עד שיעמוד על עשר אמות. **וְאִם יֵשׁ לוֹ** [–לפתח המבוי] **צוּרַת הַפֶּתַח, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט. וְכֵן אִם יֵשׁ לוֹ אֲמַלְתְּרָא, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט.** מבררת הגמרא: **מַאי** – מה כוונת הברייתא שאם יש לו אמלתרא אין צריך למעט, **לַאו** – האם אין לומר, שהכוונה בזה **אֲפִיפָא** – על הסיפא, בה נתבאר שמבוי שפתחו רחב יותר מעשר צריך למעטו, ועל כך מוסיפה הברייתא שאם יש בפתח זה אמלתרא, אין צריך למעט את רוחב הפתח, ואם כן יש להוכיח מכאן שאמלתרא מועילה גם בפתח הרחב יותר מעשר.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הכרח לפרש את כוונת הברייתא כך, אלא ניתן לפרש שדין זה נאמר **אַרֵישָׁא** – על הרישא של הברייתא, בה נתבאר שאם קורת המבוי גבוהה יותר מעשרים אמה צריך למעטה, ועל כך מוסיפה הברייתא שאם יש בה פיתוחים וציורים אין צריך למעט.

הגמרא מביאה גירסא אחרת בדברי המשנה, הסוברת שצורת הפתח אינה מועילה להתיר פתח הרחב יותר מעשר: **מַתְנִי לֵיהּ** [–שנה לו] **רַב יְהוּדָה לְחִייָא בַּר רַב קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַב,** את דברי המשנה 'והרחב מעשר אמות ימעט, ואם יש לו צורת הפתח אף על פי שהוא רחב מעשר אמות **אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט'. אָמַר לֵיהּ** רב לרב יהודה, **אַל תְּשַׁנֶּה לבני** את המשנה באופן כזה, **אֶלָּא כָּךְ אַתְנֵיהּ** – תְּשַׁנֶּה לו, שאף אם יש לו צורת הפתח מכל מקום **צָרִיךְ לְמַעֵט** את רוחב הפתח, לפי שאין צורת הפתח מועילה להתיר מבוי שפתחו רחב יותר מעשר.

רב יוסף לומד דין נוסף מדברי רב: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מִדִּבְרֵי רַבֵּינוּ** – רב, הסובר שצורת הפתח אינה מתירה פתח הרחב יותר מעשר, **נִלְמַד** דין נוסף. **חָצֵר שֶׁרוּבָּהּ** – רוב כל דופן שבה, עשוי על ידי **פְּתָחִים וְחַלּוֹנוֹת** [ציור א], דהיינו, שה'פרוץ' מרובה על ה'עומד', **אֵינָהּ נִיתֶּרֶת בִּצוּרַת הַפֶּתַח** של הפתחים והחלונות שבה, אפילו אם כל אחד מהם אינו רחב יותר מעשר אמות. **מַאי מַעֲמָא** – מה הוא טעם הדבר, **הוֹאִיל** ו'פרוץ' הרחב **יוֹתֵר מֵעֲשֶׂה** אמות **אוֹסֵר** את הטלטול **בְּמָבוֹי,** וכן **'פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד' אוֹסֵר** את הטלטול **בֶּחָצֵר,** לפיכך יש ללמוד את דינם זה מזה, **מָה** – כשם שמצינו ב'פרוץ' הרחב **יוֹתֵר מֵעֲשֶׂה** אמות **הָאוֹסֵר בְּמָבוֹי שאֵינוֹ נִיתָּר בִּצוּרַת הַפֶּתַח,** לשיטת רב הגורס במשנתנו 'צריך למעט', **אַף 'פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד' הָאוֹסֵר בֶּחָצֵר אֵינוֹ נִיתָּר בִּצוּרַת הַפֶּתַח** לדברי רב, ואפילו באופן שכל אחת מן הפרצות אינה רחבה יותר מעשר אמות.

הגמרא דוחה את דברי רב יוסף. מקשה הגמרא: כיצד ניתן ללמוד את דין 'פרוץ מרובה על העומד' מדין פתח הרחב יותר מעשר אמות, **מָה** לְפתח הרחב **יוֹתֵר מֵעֲשֶׂה** אמות **הָאוֹסֵר בְּמָבוֹי,** שדינו חמור, **שֶׁכֵּן לֹא הִתִּירָהּ בּוֹ** את הטלטול בשבת בשום מקום, אפילו לא **אֶצֶל פִּצְמֵי בִּירָאוֹת** [–מחיצות המתירות למלאות מים מבורות לצורך עולי רגלים], שהרי לא התירו חכמים למלאות מים על ידם אלא כשאין בין פס לפס יותר מעשר אמות, לְשיטת **רַבִּי מֵאִיר,** ולפיכך החמיר רב בפירצה יותר מעשר אף לענין כך שאינה ניתרת בצורת הפתח, **תֹּאמַר בְּ'פָרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד' הָאוֹסֵר בֶּחָצֵר,** שדינו קל, **שֶׁכֵּן** הִתִּירָהּ בו את הטלטול **אֶצֶל פִּצְמֵי בִּירָאוֹת** לְדִבְרֵי **הַכֹּל,** שהרי הריוח שיש בין פס לפס גדול יותר משיעור רוחב הפסים, ולפיכך יתכן לומר שמודה רב ב'פרוץ מרובה' שניתר על ידי צורת הפתח.

הגמרא מנסה להוכיח כדברי רב יוסף: **לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ** – האם נאמר שיש להביא ראיה לדברי רב יוסף. שנינו בברייתא: **דְּפָנוֹת הַלָּלוּ** [–כאלו] **שֶׁרוּבָּן פְּתָחִים וְחַלּוֹנוֹת, מוּתָּר** לטלטל בתוכן, **וּבִלְבַד שֶׁיִּהֵא ה'עוֹמֵד' שבהן מְרוּבֶּה עַל הַ'פָּרוּץ'.**

שואלת הגמרא: **שֶׁרוּבָּן דַּעֲתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שמדובר בדפנות שרובן פתחים וחלונות, הרי אם כן בהכרח ה'פרוץ' שבהן מרובה על ה'עומד', וכיצד שנינו בברייתא 'ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ'.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אמור את דברי הברייתא כך, דפנות הללו **שֶׁרֻּבָּה בָּהֶן** – שעשה בהן הרבה **פְּתָחִים וְחַלּוֹנוֹת** מותר לטלטל בתוכן, **וּבִלְבַד שֶׁיִּהֵא 'עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ'.**

מבואר מדברי הברייתא, שאף בפתחים וחלונות העשוים על ידי צורת הפתח צריך שיהיה ה'עומד מרובה על הפרוץ', וכדברי רב יוסף.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב כָּהֲנָא, כִּי תַּנְיָא הָהִיא** – ברייתא זו עוסקת **בִּ'פִיתְחֵי שִׁימְאֵי'** – בפתחים מקולקלים, שצורת הפתח שבהם אינה עשויה כתיקונה, ולפיכך צריך שיהיה ה'עומד מרובה על הפרוץ', אך כאשר צורת הפתח עשויה כהלכתה יתכן שמתרת אף ב'פרוץ מרובה על העומד'.

מבררת הגמרא: **מַאי** – מה הם **'פִּיתְחֵי שִׁימְאֵי',** כלומר, מה הוא הקלקול בפתחים אלו. מבארת הגמרא: **פְּלִינֵי בָּהּ** – נחלקו בזה **רַב רְחוּמֵי וְרַב יוֹסֵף. חַד** – אחד מהם **אָמַר,** שהקלקול הוא **דְּלֵית לְהוּ שְׁקָפֵי** – שאין להם משקופים מתוקנים, דהיינו, שאין אבני המזוזות עומדות זו על זו כסדרן, אלא אחת נכנסת ואחת יוצאת [ציור ב]. **וְחַד** – ואחד מהם **אָמַר,** ש'פיתחי שימאי' הם אלו **דְּלֵית לְהוּ** – שאין להם **תִּיקָרָה** מעל גבי המזוזות [ציור ג].

הגמרא מנסה להוכיח שאף רבי יוחנן סובר לדינו של רב: **וְאַף רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר לָהּ לְהָא דְּרַב** – סובר דין זה שאמר רב, שצורת הפתח אינה מתרת פתח הרחב יותר מעשר אמות. **דְּאָמַר רָבִין בַּר רַב אַדָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד מִמקום ששמו בְּקִעַת בֵּית חוֹרְתָן, שֶׁנָּעַץ אַרְבָּעָה קוּנְדִּיסִין** [–יתדות] **בְּאַרְבַּע פִּינּוֹת הַשָּׂדֶה, וּמָתַח זְמוֹרָה** [–ענף] **מֵעֲלֵיהֶם,** כדי לעשות מחיצה של 'צורת הפתח' [ציור ד]. **וּבָא מַעֲשֶׂה זה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְהִתִּירוּ לוֹ לְעָנְיַן כִּלְאַיִם.** כלומר, דנו 'צורת פתח' זו כמחיצה להתיר בדיני כלאים, שאם נטע גפנים בתוך המחיצה רשאי לזרוע תבואה בסמוך להן מחוץ למחיצה. **וְאָמַר** על כך **רֵישׁ לָקִישׁ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חכמים מחיצה זו לְעָנְיַן כִּלְאַיִם, כָּךְ הִתִּירוּ לוֹ גם לְעָנְיַן שַׁבָּת,** שיהא רשאי לטלטל בתוך מקום המוקף במחיצות כאלו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** רק לְענין **כִּלְאַיִם הִתִּירוּ לוֹ חכמים מחיצה זו, אבל לְעָנְיַן שַׁבָּת לֹא הִתִּירוּ לוֹ.**

מבררת הגמרא: **בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה אופן נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, **אִילֵימָא** – אם תאמר שנחלקו כשמתח את הענף סביב היתדות **מִן הַצַּד** – באמצע גובהם, ולא בראשם [ציור ה], אם כן, כיצד מתיר ריש לקיש מחיצה זו לענין שבת, **וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַב חִסְדָּא, צוּרַת הַפֶּתַח שֶׁעָשָׂאָהּ מִן הַצַּד, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם. אֶלָּא** בהכרח צריך לומר שמתח את הענף **עַל גַּבָּן** של היתדות. ממשיכה הגמרא ומבררת: **וּבְמַאי** – מה הוא רוחב הפתח שבין היתדות באופן שבו נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, **אִילֵימָא בְּעֶשֶׂר** – אם תאמר שרוחב הפתח הוא עד עשר אמות, אם כן יש לתמוה, **בָּהָא לֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן בְּשַׁבָּת לֹא** – האם על מחיצה כזו אמר רבי יוחנן שאין היא מועילה לענין שבת, הרי הכל מודים שעד רוחב עשר אמות, 'פתח' הוא ואינו מבטל המחיצה. **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי יש לומר, שהם חולקים **בְּפתח** שהוא רחב **יֶתֶר מֵעֲשֶׂר** אמות, ומאחר ורבי יוחנן אינו מתיר מחיצה זו לענין שבת יש ללמוד שהוא סובר כרב, שצורת הפתח אינה מתרת פתח הרחב יותר מעשר אמות.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין מדובר בפתח הרחב יותר מעשר אמות, אלא

המשך בעמ' קנז

לְעוֹלָם עוסקים הם בְּפתח שרוחבו עד עֲשָׂר אמות, וְבאופן שמתח את הענף מִן הַצַּד של היתדות ולא מעליהם, וּבְרֻבָּם חִסְרָא קָא מִיפַּלְגֵי – ונחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בדינו של רב חסדא. רבי יוחנן סובר כרב חסדא ש'צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום', ועל כן הוא סובר שאין ענף זה מתיר לענין שבת אלא לענין כלאים בלבד, ואילו ריש לקיש אינו סובר את דינו של רב חסדא, ועל כן הוא מתיר מחיצה זו אף לשבת.

הגמרא מקשה על ביאור זה במחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש: וְרַמֵּי – יש להקשות סתירה מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְרַמֵּי – וכמו כן יש להקשות סתירה מִדְּרֵישׁ לָקִישׁ אַדְּרֵישׁ לָקִישׁ. דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מְשׁוּם [–בשם] רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי חֲנִינָא,

פֵּיאָה – צורת הפתח הנעשית על ידי ענף קלוע המתוח בין שתי יתדות, **מוּתֶּרֶת** [–חוצצת ומתרת] **לְעָנִין כִּלְאַיִם, אֲבָל לֹא** חשובה מחיצה **לְעִנְיַן שַׁבָּת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כְּמְחִיצוֹת לְשַׁבָּת דְּלָא** – כשם שאין צורת הפתח זו חשובה מחיצה לענין שבת, **כָּךְ מְחִיצוֹת לְכִלְאַיִם דְּלָא** – כך אינה חשובה מחיצה לענין כלאים.

נמצא שדברי רבי יוחנן וריש לקיש כאן סותרים לדבריהם לעיל, שהרי רבי יוחנן אמר לעיל שצורת הפתח כזו מתירה בכלאים ולא בשבת, ואילו כאן הוא אומר שאינה מתירה אף בכלאים, וריש לקיש אמר לעיל שהיא מתירה בין בשבת ובין בכלאים, וכאן הוא אומר שאינה מתירה אלא בכלאים.

וממשיכה הגמרא ואומרת: **בִּשְׁלָמָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ אַדְּרֵישׁ לָקִישׁ לֹא כַּשָּׁיָא** – אמנם ניתן ליישב ולומר שאין סתירה בדברי ריש לקיש, **מִשּׁוּם דְּהָא דִּידֵיהּ** – המימרא שאמר ריש לקיש לעיל, שצורת הפתח כזו מתירה אף בשבת, שלו היא, **וְהָא דְּרַבִּיהּ** – ואילו המימרא השניה שאמר בענין זה, שאינה מתרת אלא בכלאים, משמו של רבי יהודה ברבי חנינא רבו אמרה, אך הוא עצמו אינו סובר כן. **אֶלָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן קַשְׁיָא** – אבל הסתירה בדברי רבי יוחנן קשה.

הגמרא מבארת עתה כיצד יש להוכיח מקושיא זו שרבי יוחנן סובר כרב: **אִי אָמְרַתְּ בְּשְׁלָמָא** – אם תאמר שדברי רבי יוחנן **הָתָם** – שם, לגבי אדם שנעץ ארבע יתדות, נאמרו באופן שהניח את הענף **עַל גַּבָּן** של היתדות, ואילו דברי רבי יוחנן **הָכָא** – כאן, נאמרו באופן שמניח את הענף **מִן הַצַּד, שַׁפִּיר** – מיושבת הסתירה בדבריו, שמאחר ולעיל מדובר בצורת הפתח העשויה כתיקונה מעל גבי היתדות, לפיכך היא מתרת בכלאים, ומכל מקום אינה מתרת בשבת, כיון שמדובר בפתח הרחב יותר מעשר אמות, ורבי יוחנן סובר כרב שצורת הפתח אינה מתירה פתח הרחב יותר מעשר אמות לענין שבת. ואילו כאן עוסקים רבי יוחנן וריש לקיש בצורת הפתח העשויה מן הצד, ובזה סובר רבי יוחנן כרב חסדא ש'צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום', ולפיכך אמר שאין היא מתרת אפילו לענין כלאים. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ אִידִי וְאִידִי מִן הַצַּד** – אבל אם תאמר שבשני המקומות עוסק רבי יוחנן בצורת הפתח העשויה מן הצד, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה יש לומר ליישב את הסתירה, מדוע לעיל הכשיר רבי יוחנן מחיצה כזו לענין כלאים וכאן אסר, ובהכרח שלעיל מדובר שצורת הפתח מונחת מעל גבי היתדות, ומכל מקום אינה מתרת לענין שבת, כיון שרבי יוחנן סובר כרב שצורת הפתח אינה מתירה בפתח הרחב יותר מעשר אמות.

דוחה הגמרא: **לְעוֹלָם אִידִי וְאִידִי מִן הַצַּד** – ניתן לומר שדברי רבי יוחנן בשני המקומות עוסקים בצורת הפתח העשויה מן הצד, אלא שיש לחלק ביניהם באופן אחר, **הָתָם** – דברי רבי יוחנן לעיל, נאמרו **בְּפתח שרוחבו עֶשֶׂר** אמות, ולפיכך צורת הפתח מתירה לענין כלאים אף כשנעשית מן הצד, אבל **הָכָא** – כאן, נאמרו דברי רבי יוחנן **בְּפתח** שהוא רחב **יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר** אמות, ולפיכך אין מועילה בו כלל צורת הפתח מן הצד, אף לא לענין כלאים, אבל כשצורת הפתח מונחת מעל גבי היתדות, יתכן שרבי יוחנן חולק על רב, וסובר שצורת הפתח מתירה אפילו בפתח הרחב מעשר אמות, ואפילו לענין שבת.

הגמרא מוכיחה שאף לגבי כלאים יש חילוקי דינים בשיעור רוחב הפתח: **וּמְנָא תֵּימְרָא** – ומנין יש לומר, **דְּשָׁנֵי לָן** – שיש חילוק לגבי דיני כלאים **בֵּין** פתח רחב **עֶשֶׂר** אמות **לְפתח הרחב יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר** אמות. יש ללמוד זאת ממה **דְּאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ**, כיצד סובר אתה שצורת הפתח מן הצד מתרת פתח הרחב מעשר לענין כלאים, וכי **לֹא כָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהָלַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁרַבִּי יהושע בָּקִי הָיָה בְּהֲלָכוֹת כִּלְאַיִם**, מכל מקום הלך לשאול מרבי יוחנן בן נורי בהלכות אלו. **וּמְצָאוֹ** לרבי יוחנן בן נורי **שֶׁיּוֹשֵׁב בֵּין הָאֵילָנוֹת, וּמָתַח** רבי יהושע **זְמוֹרָה מֵאֵילָן לְאִילָן** בעין צורת הפתח, **וְאָמַר** לו לרבי יוחנן בן נורי, **רַבִּי, אִי** [–אם] **גְּפָנִים** נטועים **כָּאן** – מצידה האחד של הזמורה, **מַהוּ לְזָרְעָן כָּאן** – מצידה השני. **וְאָמַר** לו רבי יוחנן בן נורי, **בְּצורת הפתח** שרחבה **עֶשֶׂר** אמות, **מוּתָּר**, אבל **בְּרחבה יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר** אמות, **אָסוּר**.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה אופן מתח רבי יהושע זמורה בין האילנות, **אִילֵימָא** – אם נאמר שעשה זאת **עַל גַּבָּן** של האילנות, יש לתמוה על דברי רבי יוחנן בן נורי, וכי מחיצה כזו שהיא רחבה **יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר** אמות **אָסוּר** לזרוע כלאים משני צידיה, **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא העוסקת בדיני כלאים, **הָיוּ שָׁם קָנִין הַמּוֹקָרָנִין** – קנים שהם חדים בקצותיהם כדקר [–יתד], ונעץ אותם בקרקע, **וְעָשָׂה לָהֶן פֵּיאָה מִלְמַעְלָה** – והניח ענף בין קנה לקנה, **אֲפִילּוּ בְּיוֹתֵר מֵעֶשֶׂר** אמות **מוּתָּר. אֶלָּא לַאו** – אלא ודאי יש לומר, שמתח רבי יהושע זמורה **מִן הַצַּד** – **וְקָאָמַר לֵיהּ** – ועל כך אמר לו רבי יוחנן בן נורי, שאם מחיצה זו עשויה **בְּעֶשֶׂר** אמות **מוּתָּר**, ואם **בְּיוֹתֵר מֵעֶשֶׂר** אמות **אָסוּר**. ויש להוכיח ממעשה זה, שבצורת הפתח העשויה מן הצד יש חילוק לגבי דיני כלאים בין פתח שרוחבו עשר אמות לפתח שרחב יותר משיעור זה.

מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינַּהּ** – אכן יש להוכיח כך ממעשה זה.

הגמרא מביאה כמה דינים ב'צורת הפתח': **גּוּפָא** – נשוב לעצם המימרא שהובאה לעיל. **אָמַר רַב חִסְדָּא, צוּרַת הַפֶּתַח שֶׁעֲשָׂאָהּ מִן הַצַּד** – באמצעם של הקנים ולא מעל גבם, **לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם.**

וְעוֹד אָמַר רַב חִסְדָּא, צוּרַת הַפֶּתַח שֶׁאָמְרוּ חכמים שהיא נידונית כמחיצה, **צְרִיכָה שֶׁתְּהֵא בְּרִיאָה** [–חזקה] **כְּדֵי לְהַעֲמִיד בָּהּ דֶּלֶת כל** שהיא, **וַאֲפִילּוּ** אם אפשר להעמיד בה רק **דֶּלֶת שֶׁל קַשִּׁין** [–קש של שיבלים] דיי בכך.

דין נוסף בענין 'צורת הפתח': **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יַנַּאי, צוּרַת הַפֶּתַח צְרִיכָה** שיהא בה **הֵיכֵּר צִיר.**

מבררת הגמרא: **מַאי** – מה הוא **הֵיכֵּר צִיר. אָמַר רַב אַוְיָא, אַבְקָתָא** – חור שציר הדלת נכנס בו. שאף על פי שאין צריך שתהא דלת קבועה בתוך צורת הפתח, מכל מקום צריך שתהא ראויה לדלת.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **אַשְׁכְּחִינְהוּ** – פגש **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְתַלְמִידֵי דְּרַב אַשִׁי, אָמַר לָהוּ**, האם **אָמַר מָר** – רב אשי רבכם, **מִידִּי** – איזו הלכה **בְּדִינֵי צוּרַת הַפֶּתַח. אָמְרוּ לֵיהּ, לֹא אָמַר וְלֹא כְּלוּם.**

הגמרא מבארת אופן עשיית 'צורת הפתח': **תָּנָא** בברייתא, **צוּרַת הַפֶּתַח שֶׁאָמְרוּ** חכמים כך היא עשויה, **קָנֶה מִכָּאן** – מצד אחד, **וְקָנֶה מִכָּאן** – מצד שני, **וְקָנֶה** שלישי **עַל גַּבֵּיהֶן.**

מבררת הגמרא: האם **צְרִיכִין** הקנים **לִינַּע** אלו באלו, דהיינו, שיהא הקנה העליון מונח ממש מעל הקנים שבצדדים, **אוֹ שֶׁאֵין צְרִיכִין לִינַּע**, אלא אפילו אם תלוי הקנה העליון באויר מעל הקנים יש כאן צורת הפתח. מביאה הגמרא מחלוקת בדין זה. **רַב נַחְמָן אָמַר, אֵין** הקנים **צְרִיכִין לִינַּע** אלו באלו. **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, צְרִיכִין לִינַּע.** הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **אָזַל** [–הלך] **רַב נַחְמָן וְעָבַד עוּבְדָּא בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא כְּשְׁמַעְתֵּיהּ** – ועשה מעשה בבית ראש הגולה כשיטתו. שהקיף רַחְבָּה במחיצות כדי להתיר לטלטל בה, ועשה בהם פתחים רחבים יותר מעשר אמות, והעמיד שם צורת הפתח באופן שהקנה העליון אינו נוגע בקנים שבצדדים. **אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת לְשַׁמְעָיָה** – לשמשו, ששמו היה **רַב נְדָא, זִיל שְׁלוֹף שַׁדִּינְהוּ** – לך, הוצא את הקנים של צורת פתח זו, והשליכם. לפי שסובר רב ששת שצורת הפתח העשויה באופן זה אינה מועילה להתיר המחיצה, ולא רצה שיכשלו בית ראש הגולה בטלטול במקום האסור. **אָזַל שָׁלַף שַׁדִּינְהוּ** – הלך רב גדא והוציא את הקנים והשליכם. **אַשְׁכְּחוּהוּ דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא חֲבָשׁוּהוּ** – מצאוהו בני ביתו של ראש הגולה ונתנוהו במאסר. **אָזַל** [–הלך] **רַב שֵׁשֶׁת, קָם אַבָּבָא** – עמד על פתח בית האסורים, **אָמַר לֵיהּ** לשמשו, **גְּדָא, פּוֹק תָּא** – צא ובוא. שמעו בני ביתו של ראש הגולה לרב ששת ושחררו את רב גדא, **נָפַק וְאָתָא** – יצא מבית האסורים ובא אל רב ששת.

הגמרא מביאה ברייתא שממנה יש להוכיח כרב נחמן: **אַשְׁכְּחֵיהּ** [–פגש] **רַב שֵׁשֶׁת לְרַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, אָמַר לֵיהּ, תָּנֵי מַר מִידִּי** – האם שנה כבודו איזו ברייתא **בְּדִינֵי צוּרַת הַפֶּתַח. אָמַר לֵיהּ** רבה בר

המשך בעמ' קנה

שמואל, **אֵין**, **תָּנִינָא** – אכן שניתי ברייתא שממנה ניתן להביא הוכחה לדיני צורת הפתח. וכך נאמר בה, שַׁעַר שראשו עגול כִּכִּיפָּה [ציור ג], **רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב בְּמְזוּזָה, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין**, מפני שלמעלה בראש העיגול נעשה הפתח צר מארבעה טפחים, ואין עליו שֵׁם פתח. **וְשָׁוִין** רבי מאיר וחכמים בדין זה, **שֶׁאִם יֵשׁ בְּרֻגְלֶיהָ** של הכיפה **עֲשָׂרָה** טפחים **שֶׁהִיא חַיֶּבֶת** במזוזה. כלומר, אם פתח זה יש בו גובה עשרה טפחים ברוחב ארבעה קודם שמתחיל להתעגל [ציור ד], הכל מודים שהוא חייב במזוזה, שהרי אף אם יסתם כל העיגול של הכיפה יש כאן שיעור פתח כשר.

ומברייתא זו יש להוכיח כרב נחמן, שאין צריך שיגיעו הקנים של צידי צורת הפתח לקנה שמעליהם, שהרי כאן הכשרו של הפתח הוא בחלקו התחתון שאינו מתעגל, והעיגול מפסיק בין המזוזות למשקוף העליון, ואף על פי כן נידון הוא כפתח וחייב במזוזה.

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו רבי מאיר וחכמים בברייתא שם: **אָמַר אַבָּיֵי, הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאִם** כיפה זו **גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה** טפחים, **וְאֵין בְּגוּבַהּ רַגְלֶיהָ שְׁלֹשָׁה** טפחים ברוחב ארבעה טפחים [ציור ה], **אִי נַמִּי** – או באופן **שֵׁשׁ בְּרֻגְלֶיהָ** גובה **שְׁלֹשָׁה** טפחים ברוחב ארבעה **וְאֵין גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה** טפחים [ציור ו], **וְלֹא בְּלוּם** – אין פתחים אלו נחשבים לכלום, ופטורים ממזוזה. **כִּי פְּלִיגִי** – באיזה אופן נחלקו רבי מאיר וחכמים, **בְּיֵשׁ בְּרֻגְלֶיהָ** חלל רחב ארבעה טפחים בגובה **שְׁלֹשָׁה** טפחים, **וּגְבוֹהָה** היא **עֲשָׂרָה** טפחים עם העיגול שלמעלה, **וְאֵין רָחְבָּהּ אַרְבָּעָה** טפחים בגובה עשרה, דהיינו, שנעשית צרה קודם שתגיע לגובה עשרה טפחים, **וְיֵשׁ בָּהּ** [–ברוחב הכתלים שבצדדים] מקום כדי **לָחוֹק** – לחקוק בקיר ולרבע את העיגול, ועל ידי כן **לְהַשְׁלִימָהּ** לְפתח רחב **אַרְבָּעָה** טפחים בגובה עשרה [ציור ז]. **רַבִּי מֵאִיר סָבַר, חוֹקְקִין** כדי **לְהַשְׁלִים** את השיעור, כלומר, מאחר ויש כאן 'התחלה' של פתח למטה בגובה שלשה טפחים וברוחב ארבעה, ולמעלה יש גובה עשרה טפחים ברוחב פחות מארבעה, דנים כאילו נחקק הקיר ונתרחב הפתח גם למעלה כדי רוחב ארבעה טפחים בגובה עשרה, ועל כן יש עליו שם פתח וחייב במזוזה. **וְרַבָּנָן סָבְרִי, אֵין חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים**, ומאחר ואין כאן שיעור פתח בגובה עשרה טפחים ורוחב ארבעה, פטור הוא ממזוזה.

הגמרא שבה למעשה של רב ששת שפגש את רבה בר שמואל: **אָמַר לֵיהּ** רב ששת לרבה בר שמואל ששנה לו ברייתא זו, **אִי מְשַׁכַּחַתְּ לְהוּ לֹא תֵּימָא לְהוּ לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא וְלֹא מֵידִי מֵהָא מַתְנִיתָא דְּכִיפָּה** – אם תפגוש את בני ביתו של ראש הגולה אל תאמר להם מאומה מברייתא זו העוסקת בדיני שער העשוי ככיפה, לפי שיש להוכיח ממנה שטעיתי בהוראתי בעניינם, ואין צריך הקנה שלמעלה ליגע בקנים שבצידי צורת הפתח, אלא אחזור בי מעצמי.

משנה

משנה זו מפרשת באיזה אופן יש להכשיר מבוי שיהא מותר לטלטל בו: **הֶכְשֵׁר מָבוֹי** – כיצד יש להכשיר מבוי כדי להתיר לטלטל בו. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, עושה **לְחִי** גבוה עשרה בצד המבוי בכניסתו, **וְקוֹרָה** רחבה טפח מעל פתח המבוי. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, די לעשות **אוֹ לְחִי אוֹ קוֹרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, עושה שני **לְחָיַיִן** משני צידי פתח המבוי.

המשנה מביאה מחלוקת תנאים בביאור האופן שבו נחלקו בית שמאי ובית הלל: **מְשׁוּם** [–משמו של] **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר תַּלְמִיד אֶחָד לְפָנַי רַבִּי עֲקִיבָא, לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל מָבוֹי שֶׁרָחְבּוֹ פִּתְחוֹ הוּא פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת**, שבזה אף בית שמאי מודים שֶׁהוּא נִיתָּר **אוֹ בִּלְחִי אוֹ בְּקוֹרָה**. אלא **עַל מַה נֶּחְלְקוּ, עַל** מבוי שפתחו רָחָב **מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד עֶשֶׂר** אמות. **שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, הכשרו בִּלְחִי **וְקוֹרָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אוֹ לְחִי אוֹ קוֹרָה.** **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, עַל זֶה וְעַל זֶה נֶחְלְקוּ.** כלומר, הוא חולק על רבי ישמעאל, וסובר שמחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא, בין במבוי שפתחו רחב מארבע אמות עד עשר, ובין במבוי שרוחב פתחו פחות מארבע אמות.

גמרא

הגמרא סברה שמחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא במבוי מפולש, הפתוח במלואו לרשות הרבים משני צידיו. מקשה הגמרא: **כְּמַאן** – כשיטת מי נשנית משנתנו, הסוברת שניתן להתיר מבוי מפולש על ידי לחי וקורה, הרי זה **לֹא כְּשיטת חֲנַנְיָה וְלֹא כְּתַנָּא קַמָּא**, שנחלקו לעיל (ו.) בביאור האופן שיש להתיר מבוי מפולש בטלטול, שכן לדעת שניהם אין די בלחי וקורה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת המשנה לומר, **הֶכְשֵׁר מָבוֹי** שהוא **סָתוּם** משלשת צדדיו ואינו פתוח אלא ברוח רביעית, **כֵּיצַד, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, לְחִי וְקוֹרָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אוֹ לְחִי אוֹ קוֹרָה**. אבל במבוי מפולש הכל מודים שאי אפשר להכשירו בלחי או קורה בלבד.

הגמרא מבררת בכמה מחיצות נעשה 'רשות היחיד' מן התורה: שנינו במשנה, הכשר מבוי **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, לְחִי וְקוֹרָה**. מבררת הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם מתוך דברי המשנה יש לומר, **דְּקָא סָבְרִי בֵּית שַׁמַּאי** שצריך להקיף מקום **בְּאַרְבַּע מְחִיצוֹת** כדי לעשותו רשות היחיד מִדְּאוֹרַיְיתָא, ולפיכך הם מצריכים לעשות ברוח הרביעית של המבוי גם לחי וגם קורה, כדי שתהא שם מחיצה גמורה.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הכרח לומר כן, אלא יתכן שמודים בית שמאי שלענין **לְזָרוֹק** חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד, **מִשְּׁלֹשׁ** מחיצות **הוּא דְּמִיחַיַּיב**, כלומר, מקום המוקף בשלש מחיצות נידון כרשות היחיד מן התורה, והזורק חפץ מרשות הרבים לתוכו, חייב. אבל להקל **וּלְטַלְטֵל** שם כדין רשות היחיד לא התירו חכמים, **עַד דְּאִיכָּא** – עד שתהיינה בו **אַרְבַּע** מחיצות. ולפיכך הצריכו בית שמאי לעשות ברוח הרביעית לחי וקורה, כדי להתיר את הטלטול בתוכו.

הגמרא מבררת עתה את שיטת בית הלל בענין זה. שנינו במשנה: **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים**, הכשר מבוי הסתום משלש רוחות הוא על ידי שמתקנו ברוח הרביעית **אוֹ בְּלִחְיֵי אוֹ בְּקוֹרָה. לֵימָא** – האם מכאן יש להוכיח ולומר, **דְּקָא סָבְרֵי בֵּית הִלֵּל** שצריך להקיף מקום **בִּשְׁלֹשׁ מְחִיצוֹת** כדי לעשותו רשות היחיד **דְּאוֹרַיְיתָא**, שהרי אילו היו סוברים שדי בשתי מחיצות, לא היו מצריכים לעשות למבוי שלש מחיצות גמורות, אלא די היה לעשות ברוח השלישית לחי או קורה, כמו ברביעית.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הכרח לומר כן, אלא יתכן שלענין **לְזָרוֹק** חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד מודים הם **שֶׁמִּשְּׁתַּיִם הוּא דְּמִיחַיַּיב** – שאף הזורק למקום המוקף שתי מחיצות חייב מן התורה משום מוציא מרשות לרשות, אבל **לְטַלְטֵל** שם לא התירו חכמים, **עַד דְּאִיכָּא** – עד שיהיו **שָׁלֹשׁ** מחיצות גמורות, ולחי או קורה ברוח הרביעית.

שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לְחָיַיִן.**

הגמרא מבררת את כוונת דברי רבי אליעזר: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְחָיַיִן וְקוֹרָה קָאָמַר**, כלומר, האם כוונתו להצריך לעשות במבוי גם שני לחיים וגם קורה כדי להתירו בטלטול, **אוֹ דִילְמָא** – או שמא **לְחָיַיִן בִּלֹא קוֹרָה קָאָמַר.**

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראיה לפשוט את הספק. שנינו בברייתא, **מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהָלַךְ אֵצֶל רַבִּי יוֹסֵי בֶּן פְּרִידָא תַּלְמִידוֹ**